

Amsterdam, 11 juni 2012

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Bijgaand treft u de correspondentie die wij hebben gevoerd met het College voor Examens betreffende het examen economie vwo 2012.

Wij houden onverkort vast aan onze kritiek op het examen en eisen van het CvE passende maatregelen.

In afwachting van uw reactie verblijven wij,

Hoogachtend, mede namens,
Drs. J. Andreoli
Dr. A. Heertje
Dr. R. Schöndorff

P. Lammers
Docent Economie
Barlaeus Gymnasium
Weteringschans 31
1017 RV Amsterdam

Bijlagen:

1. Brief aan mevrouw H : 3 juni 2012
2. Fouten betreffende opgave 3: 3 juni 2012
3. Fout in opgave 4: 4 juni 2012
4. Vraag 19: 5 juni 2012
5. Beantwoording van het commentaar: 8 juni 2012
6. Commentaar op het commentaar: 8 juni 2012

Geachte mevrouw H

Tegen de achtergrond van onze constructieve mondelinge en schriftelijke contacten omtrent de kwaliteit van het onderwijs in het algemeen en dat van het economieonderwijs in het bijzonder, neem ik graag de vrijheid mij tot u te wenden omtrent een onderwerp, waarvan de afwikkeling wellicht een zekere urgentie vergt. Het onderwerp betreft het eindexamen economie VWO, dat jl. woensdag is afgenomen en waarvan de correctie door de scholen, resp. docenten economie thans in volle gang is.

Zoals uit de website van de Vecon (forum) blijkt is er een levendige discussie ontstaan over verscheidene onderdelen van het examen, zowel over de vragen als de normantwoorden. Er is echter één opgave, waarbij sprake is van een combinatie van stilistische, compositorische en vakinhoudelijke fouten in een zodanige mate, dat een snelle beoordeling van uw zijde is geboden. Het gaat om opgave 3 over belasting heffen. Een grondige analyse van deze opgave is hierbij gevoegd, opgesteld door de heren Drs. J. Andreoli, (docent Trinitas Gymnasium Almere), ondergetekende (betrokken bij Vossius Gymnasium Amsterdam en Trinitas Gymnasium Almere), P. Lammers (docent Barlaeus Gymnasium Amsterdam) en Dr. R. Schöndorff (auteur van enkele economie methoden).

Wij stellen ons voor onze analyse, voorzien van suggesties omtrent de afwikkeling ter kennis te brengen van het onderwijsveld, maar niet dan nadat u ruimschoots in de gelegenheid bent geweest van onze beschouwing en ons voorstel, kennis te nemen. In het bijzonder dient hierbij te worden overwogen dat de leerlingen door de fouten in deze opgave 3 in onoplosbare verwarring zijn gebracht, waardoor ook een onaanvaardbare tijdsdruk is ontstaan.

Uiteraard ben ik voor overleg beschikbaar, indien daaraan uwerzijds behoefte is

Met vriendelijke groet,

A. Heertje.

Fouten betreffende opgave 3

Vakinhoudelijk:

Wat betreft vraagstelling:

Voordeelbeginsel gedefinieerd met behulp van inkomstenbelasting

In het examen wordt gesteld dat het voordeelbeginsel betekent dat naarmate iemand meer gebruik maakt van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten, de te betalen inkomstenbelasting stijgt.

Deze definitie wijkt af van de definitie van dit beginsel zoals opgenomen in de domeinen. De leerlingen hebben geleerd dat er sprake is van een voordeelbeginsel (liever gezegd profijtbeginsel) als degene die profiteert van een dienst van de overheid ook degene is die daarvoor betaalt.

Zo geformuleerd voldoet de inkomstenbelasting niet aan het profijtbeginsel. Immers inkomstenbelasting betaal je niet vanwege het feit dat je overheidsdiensten aanschaft maar vanwege het feit dat je inkomen hebt verworven.

Hiermee komen we op het meest fundamentele punt van kritiek. De definitie van het voordeelbeginsel zoals deze in de opgave staat is fout. Er staat: naarmate iemand meer gebruik maakt van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten, stijgt de te betalen inkomstenbelasting.

Dit is voor de lezer niet te begrijpen. Wat bedoelen de opstellers van de vraag hier? Niet dat er een oorzakelijk verband bestaat tussen het ontvangen van gratis overheidsdiensten en het betalen van inkomstenbelasting. Dat kunnen ze natuurlijk niet bedoelen want zo'n oorzakelijk verband bestaat er niet, noch micro, noch macro. Maar dat hadden ze natuurlijk wel moeten bedoelen als er sprake zou zijn van het profijtbeginsel. Immers we spreken van het profijtbeginsel als de belasting betaald moet worden **omdat** er gebruik wordt gemaakt van de overheidsdienst. Maar iedereen weet dat dit bij de inkomstenbelasting niet het geval is.

Als de kandidaten dus moeten aantonen dat het huidige stelsel beter voldoet aan het profijtbeginsel dan het alternatieve stelsel dan moeten ze dus aantonen dat als er meer gebruik wordt gemaakt van overheidsdiensten dan de belasting stijgt. Maar dat kunnen ze natuurlijk niet aantonen. Ze kunnen alleen maar laten zien dat er een **toevallig** samengaan is van veel verdienen (en dus veel belasting betalen) en gebruik maken van overheidsdiensten. Het oorzakelijk verband is daarmee niet aangetoond, maar dat kon natuurlijk ook niet worden aangetoond, want dat is er niet.

Als je dus van een stelsel wil weten of het meer of minder voldoet aan het profijtbeginsel moet je op zoek naar oorzakelijke verbanden. Die oorzakelijke verbanden vind je niet door de Lorenz curven te bestuderen. Op die manier vind je alleen maar toevallig samengaan. Voor oorzakelijke verbanden moet je naar de concepten zelf. Inkomstenbelasting is conceptueel verbonden met het verdienen van inkomen, niet met het gebruik maken van overheidsdiensten. De oorzakelijkheid ontbreekt derhalve.

Met deze opmerking valt de bodem weg onder de hele opgave. Leerlingen wordt de schijn van oorzakelijkheid voorgehouden maar deze oorzakelijkheid ontbreekt ten enen male.

Wat betreft het normantwoord:

Huidig stelsel voldoet beter aan voordeelbeginsel

Het normantwoord van vraag 9c zegt dat mensen met een hoger inkomen meer profijt hebben van de overheid en dat die hogere inkomens zwaarder worden belast.

Dat de hogere inkomens meer profijt hebben van de overheid blijkt uit het feit dat de tertiaire inkomens ongelijker verdeeld zijn dan de secundaire inkomens. Dat zij zwaarder worden belast blijkt uit het progressieve tarief van de inkomstenbelasting.

Het andere stelsel voldoet slechter aan het voordeelbeginsel. Dit vanwege het feit dat iedereen dan even zwaar wordt belast. Deze bewering is onjuist zoals uit het volgende tegenvoorbeeld blijkt.

Tegenvoorbeeld:

Verdeel de samenleving in twee gelijke groepen. Van iedere groep profiteert een kwart van de mensen van de overheidsdiensten terwijl driekwart helemaal niet profiteert. De rijkste groep van individuen profiteert het meest, de andere groep minder.

Driekwart van de bevolking wordt in dit systeem onterecht belast uit het oogpunt van het voordeelbeginsel.

Stel we stappen over op een vlaktaks met een tarief lager dan het laagste tarief van het huidige stelsel. Voor driekwart van de bevolking geldt nu dat het voordeelbeginsel beter wordt toegepast. Immers voor driekwart van de bevolking geldt dat hun te betalen belasting meer in overeenstemming is met het gebruik dat zij maken van de overheidsdiensten.

Het voorbeeld laat zien dat het niet mogelijk is met behulp van een Lorenz curve iets te zeggen over de mate waarin wordt voldaan aan het profijtbeginsel. Een Lorenz curve is een maat voor gelijkheid terwijl het profijtbeginsel aangeeft in welke mate een persoon betaalt voor hetgeen hij krijgt van de overheid.

Een en ander heeft voor de leerlingen grote gevolgen. De leerlingen weten dat de Lorenz curve verdelingsvraagstukken betreft. Ze weten dat deze een indicatie geeft voor een grotere of kleinere mate van gelijkheid. De leerlingen weten ook dat het profijtbeginsel daar niets mee te maken heeft.

Huidig stelsel voldoet slechter aan beginsel van moeizame verkrijging

Het normantwoord van vraag 9d zegt dat het huidige stelsel slechter voldoet aan het beginsel van moeizame verkrijging dan het alternatieve stelsel. Immers het huidige stelsel kent een lagere heffing op fictief vermogensinkomen terwijl inkomen uit vermogen wordt verkregen tegen geringe opoffering.

Alle leerlingen die economieonderwijs hebben genoten weten dat rente op vermogen verkregen wordt ter compensatie van drie zaken, inflatie, risico en tijdsvoorkeur. Dit betekent dat iemand die zijn geld op de bank zet daarvoor een beloning wil hebben. Ook al zou er helemaal geen inflatie zijn en ook als hij geen enkel risico zou lopen dan nog dient hij gecompenseerd te worden voor het feit dat hij pas op een later tijdstip over zijn geld kan beschikken. Geld nu is meer waard dan geld over een aantal jaren.

Inkomen uit vermogen wordt dus niet verkregen zonder iets op te offeren. Inkomen uit vermogen wordt verkregen door af te zien van een alternatieve aanwending. De opofferingskosten van het hebben van vermogen bestaan uit een alternatieve aanwending waarvan wordt afgezien. Wat dat betreft verschilt inkomen uit vermogen niet van inkomen uit arbeid.

We kunnen dus concluderen dat inkomen uit vermogen niet tegen een geringere opoffering wordt verkregen dan inkomen uit arbeid. We kunnen dus ook niet concluderen dat het huidige stelsel slechter voldoet aan het beginsel van moeizame verkrijging. Immers we hebben niets om de vergelijking te kunnen maken.

Verschil Lorenz curve secundair en tertiair inkomen uitsluitend door profijt overheidsdiensten

Het normantwoord van 9c zegt dat mensen met een hoger inkomen meer profijt hebben van de overheid. Dit blijkt uit de grotere ongelijkheid van de tertiaire inkomens in vergelijking met de secundaire.

Het profijt waar het hier om gaat moet, volgens de gegeven definitie van het voordeelbeginsel, voortkomen uit het gebruik dat gemaakt wordt van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten.

Aangezien tertiair inkomen in de opgave niet wordt gedefinieerd kunnen de leerlingen niet anders dan de gebruikelijke definitie hanteren. Dit betekent echter dat het tertiair inkomen niet alleen verschilt van het secundaire inkomen vanwege het gebruik dat wordt gemaakt van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten maar ook bijvoorbeeld door de BTW die wordt betaald.

Dit betekent dat uit het verloop van de Lorenz curve helemaal niets geconcludeerd kan worden over de mate waarin gebruik is gemaakt van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten. A fortiori kan er dus ook niet worden geconcludeerd dat de rijkere groepen meer gebruik maken van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten.

In de voorbereiding naar het eindexamen toe worden de leerlingen getraind goed gebruik te maken van de definities van de verschillende concepten. Het al of niet goed beantwoorden van een vraag komt vaak neer op de correcte toepassing van een detail in een definitie,

Stilistisch:

9b verkeerd geformuleerd

Bij vraag 9 staat onder punt b dat je in de kolom van je keuze tweemaal een + en tweemaal een – moet invullen. Deze formulering is misleidend.

De leerlingen kiezen geen kolom maar kiezen een stelsel. Vervolgens kun je ze dan vragen om in de kolom waarin het door hen gekozen stelsel staat genoteerd plussen en minnen te plaatsen.

Nogal wat leerlingen hebben de zin zo geïnterpreteerd dat de plussen en minnen over de twee kolommen mogen worden verdeeld. Het antwoordmodel laat hiervoor echter geen ruimte.

Compositorisch:

Compositiefout bij opgave 9

De zin “Gebruik hierbij de informatie ... curve” staat geplaatst onder 9d maar hoort bij b, c en d. De leerling kan dat natuurlijk niet weten.

Beoordelend:

Antwoordmodel onduidelijk over vraag 9b

Wanneer is deze tabel verkeerd ingevuld? Krijg je altijd 1 punt als er twee plusjes en twee minnetjes staan? Immers er staat: te denken valt aan.

Antwoordmodel voldoet niet aan opdracht

In de opgave wordt gezegd dat je gebruik moet maken van de informatie over de beide stelsels, de beginselen en de Lorenz curve. In het antwoordmodel worden wisselend één of twee van deze aspecten gebruikt. Blijkbaar is dat genoeg maar de leerling kan dat natuurlijk niet weten.

Conclusie:

Wellicht mogen we het College voor de Examens voorstellen opgave 3 geheel te laten vervallen, omdat de fundamenteën van de opgave ondeugdelijk zijn.

Job Andreoli
Arnold Heertje
Peter Lammers
Rolf Schöndorff

Fout in opgave 4

Vraag 10

Er wordt gevraagd uit te leggen hoe een toename van de schuld de oorzaak kan zijn van de afname van het particulier spaarsaldo.

Het particulier spaarsaldo is een macro-economisch begrip. Veranderingen van dit saldo behoeven een macro-economische verklaring. In de opgave ontbreekt echter een macro-economisch model. Hierdoor wordt het onmogelijk de vraag te beantwoorden.

Volgens het antwoordmodel zal het spaarsaldo afnemen omdat de particuliere sector minder te besteden heeft vanwege de oplopende rente. Dit antwoord voldoet niet. Macro economisch gezien staat tegenover het betalen van rente als besteding door de een het ontvangen van rente als inkomen door de ander. Wat dat voor effect zal hebben op de besparingen van een land valt niet te zeggen. Daarvoor heb je een macro economisch model nodig. Er zal iets bekend moeten zijn omtrent het bestedingsgedrag van de betalers zowel als de ontvangers van rente. Je alleen richten op de betalers van rente, zoals in het antwoordmodel gebeurt, is fundamenteel onjuist. Zonder informatie over het consumptiegedrag van betalers en ontvangers, zonder informatie over de verdeling van het inkomen, kan er niets gezegd worden over het macro spaargedrag. De besparingen kunnen stijgen, dalen of gelijk blijven. Immers het effect op de besparingen door de betaling van rente door de ene groep wordt tenietgedaan door het tegengestelde effect op de besparingen door de andere groep. Alleen een model zoals dat bijvoorbeeld in opgave 1 wordt gegeven, waar het consumptiegedrag opgesplitst wordt in dat van vermogensbezitters (de ontvangers van rente) en overigen (de eventuele betalers van rente), biedt de mogelijkheid dit soort vraagstukken op te lossen.

Wat gevraagd wordt is een geïsoleerde micro benadering (een deel van een model) te gebruiken voor het oplossen van een macro probleem. Dat kan niet en dus worden de leerlingen in grote problemen gebracht. De macro economische modellen waarmee ze normaal gesproken dit soort problemen te lijf gaan ontbreken.

Job Andreoli
Arnold Heertje
Peter Lammers
Rolf Schöndorff

Vraag 19

Er wordt gevraagd of de mate van frictiewerkloosheid in de VS hoger of lager is dan in Nederland. Er is gegeven dat in de VS 8% van de werklozen langer dan 3 maanden werkloos is terwijl dat in Nederland 32% is.

Uit de gegevens blijkt dus dat in de VS de meeste werklozen kortstondig werkloos zijn, dat wil zeggen korter dan 3 maanden.

Frictiewerkloosheid ontstaat door fricties, wrijving, op de arbeidsmarkt. Vraag en aanbod kunnen elkaar niet vinden. Iemand zoekt een baan, de baan is voorhanden, de persoon is gekwalificeerd maar door hoge transactiekosten komt de verbintenis pas na verloop van tijd tot stand. Waren de transactiekosten nul dan was er geen frictiewerkloosheid geweest. De verbintenis was dan onmiddellijk gesloten. De zoektijd was dan nul. Iedereen was dan nul dagen werkloos.

In de syllabus van de CEVO wordt het aldus verwoord: frictiewerkloosheid ontstaat als gevolg van het feit dat het vinden van een baan enige tijd kost.

Hoewel in de definitie van frictiewerkloosheid de tijd een prominente plaats inneemt wil dat niet zeggen dat je tijd als criterium kunt nemen voor al of niet frictiewerkloos zijn. Om te weten of iemand frictiewerkloos is zal je moeten weten **waarom** hij werkloos is (een vraag naar de oorzaak). Als je dat eenmaal hebt geconstateerd kun je vervolgens kijken **hoe lang** hij werkloos is (een vraag naar een gevolg). Als dan bijvoorbeeld blijkt dat hij nu al 4 maanden werkloos is (het gevolg) kun je concluderen dat de frictiewerkloosheid (de oorzaak) een groot probleem vormt.

De leerlingen worden door de opstellers van de vraag ernstig in verwarring gebracht. Ze weten dat frictiewerkloosheid veroorzaakt wordt door een niet goed functionerende arbeidsmarkt. Ze zien dat mensen in Nederland langer werkloos zijn dan in de VS. Ze zien dat de zoektijd in de VS kort is en in Nederland lang. Ze concluderen dat de fricties in Nederland groter zijn. Volgens het normantwoord is dit fout.

Dat deze redenering van de leerlingen niet zo vreemd is moge blijken uit een vraag uit het examen economie 1 van 2008 eerste tijdvak. Daar wordt gevraagd om te verklaren hoe het vergemakkelijken van het ontslaan van personeel kan leiden tot **minder** frictiewerkloosheid. Het normantwoord bij deze vraag zegt dat dat komt omdat de zoektijd korter wordt. Maar dat betekent dat in dit land de mensen korter werkloos zijn. Kortere werkloosheid en lagere frictiewerkloosheid worden in dit normantwoord dus aan elkaar gelijk gesteld. In het normantwoord van het huidige examen is het echter precies andersom.

We kunnen stellen dat uit de duur van de werkloosheid niet geconcludeerd kan worden dat iemand al of niet frictiewerkloos is. Om dat te concluderen moet je iets weten over de reden van de lengte van de duur. Als er toch conclusies getrokken worden uit de duur blijkt dat op twee manieren te gebeuren. We zien dit bij de leerlingen tijdens dit examen maar ook bij de opstellers van het examen door de jaren heen.

Job Andreoli
Arnold Heertje
Peter Lammers
Rolf Schöndorff

Geachte heren Andreoli, Heertje, Lammers en Schöndorff,

Hartelijk dank voor de analyses die u ons zond naar aanleiding van vragen in het centraal examen vwo economie 2012 eerste tijdvak. Vakinhoudelijk vereisen uw vragen een zorgvuldige beantwoording door deskundigen. Hun vakinhoudelijk antwoord op uw commentaar is toegevoegd bij deze brief.

Wij hechten eraan u, voorafgaand aan de vaststelling van de normering en de uitslag de stand van zaken mee te delen, met name ten aanzien van opgave 3 waarbij u verzoekt om aan kandidaten alle punten toe te kennen, vanwege mogelijke verwarring juist bij goede kandidaten. Elk jaar komt het voor dat het CvE na de afname vaststelt dat door welke oorzaak dan ook kandidaten bij een vraag in een examen op het verkeerde been worden gezet en dat een goede eenduidige beoordeling van de vraag geen recht doet aan wat leerlingen kunnen. Het CvE schroomt dan niet om via een aanvulling op het correctievoorschrift er zorg voor te dragen dat de leerlingen uitsluitend op de overige opgaven worden beoordeeld. Naar aanleiding van uw analyses hebben wij afgewogen of daarvoor bij het onderhavige examen en de onderhavige vraag nu ook voldoende aanleiding is. Bij het examen vwo economie 2012 eerste tijdvak opgave 3 is daarvan geen sprake.

U suggereert dat juist goede leerlingen door een formulering onbedoeld op het verkeerde been worden gezet. Dat risico wordt door ons in het algemeen onderkend. Examenmakers kijken daar met zorg naar, maar de ultieme test is toch de afname. Als een anders te interpreteren formulering die juist goede leerlingen op het verkeerde been zet, erdoor heen is geglipt, moet dat leiden tot een relatief lage score op de vraag door leerlingen die op andere vragen juist goed scoren. Als uit de toets- en itemanalyse blijkt dat deze verwarring zich voordoet en dit effect optreedt, wordt de vraag tijdens de normering buiten de beoordeling gelaten.

Vooruitlopend op de vakinhoudelijke beantwoording door deskundigen kan door ons alvast aangegeven worden dat kandidaten bij opgave 3 weten dat het om een fictief land gaat, en dat ze gebruik dienen te maken van de omschrijvingen die bij de opgave worden gegeven ook als die afwijken van de strikte definitie die in de syllabus van een verwante maar niet identieke term wordt gegeven. Het type context waarin de examenopgave is opgesteld, zal ook aan excellerende kandidaten bekend zijn. In vorige jaren bevatten centrale examens economie vwo eveneens een dergelijk type opgave en docenten die hun leerlingen voorbereiden op het examen zullen hen daarop gewezen hebben. Terwijl het dus theoretisch mogelijk is dat goede leerlingen zich verliezen in oorzaak-gevolgverbanden of het zoeken van weinig reële tegenvoorbeelden – en waarschijnlijk zullen goede leerlingen dat in de les soms met enig genoegen doen – weten zij dat zo'n werkwijze bij examens niet van hen verwacht wordt en dus niet productief is.

Met vriendelijke groet,

M. H
Clustermanager Maatschappijgerichte vakken H/V

.....
College voor Examens

Muntstraat 7 | 3512 ET | Utrecht
Postbus 315 | 3500 AH Utrecht
.....

Beantwoording van het commentaar op het centraal examen economie vwo 2012, eerste tijdvak van de heren Andreoli, Heertje, Lammers en Schöndorff.

Opgave 3

Een van de vormende elementaire beginselen van het economie-onderwijs is het aanleren van het denken in modellen. Dit kunnen formeel rekenkundige modellen zijn, maar een model kan ook bestaan uit een constructie die gebaseerd is op een aantal uitgangspunten en veronderstellingen. Een kandidaat dient deze gemodelleerde situatie te accepteren, tenzij de vraagstelling aanleiding geeft tot het herzien van deze benadering.

De commentatoren gaan aan dit elementaire beginsel voorbij, want 'een land' ('Azeria') wordt voor hen 'Nederland' en 'het voordeelbeginsel' wordt voor hen het 'profijtbeginsel'. Daar wordt vervolgens de kritiek op gericht.

Bovendien zouden leerlingen niet in staat zijn de informatie over het voordeel van de overheid uit de Lorenzcurve af te leiden vanwege de vermeende onjuistheid van deze benadering.

Voor deze opgave is onder andere gebruik gemaakt van een publicatie van het SCP die *Profijt van de overheid* heet. Daar is op diverse plaatsen sprake van een koppeling tussen dit profijt en de tertiaire verdeling.

Deze opgave is uitgebreid gescreend door het Cito. Uit deze screening is gebleken dat de opgave goed te doen is, maar dat men bedenkingen had bij het gebruik van het begrip profijtbeginsel. Dit vormde de aanleiding om het voordeelbeginsel te introduceren en te voorzien van een definitie. Ook de opmerkingen van de docenten uit de try-out, die vooral betrekking hadden op de instructie bij b, c en d zijn gebruikt om deze instructie aan te passen.

Toetstechnisch wordt de conclusie van de commentatoren betreffende de intelligente leerlingen niet ondersteund door de feiten. Uit de toets- en itemanalyse van het Cito blijkt dat de p-waarde van deze opgave dicht in de buurt komt van de gemiddelde p-waarde van het hele examen (58). Dit wordt ondersteund door de toets- en itemanalyse van de try-out uit 2010.

Het commentaar heeft verder betrekking op stilistische elementen.

Zo zou 9b aanleiding kunnen geven tot fouten, want een kandidaat zou op grond hiervan de beide kolommen gaan invullen. De schrijvers van dit commentaar laten de voorafgaande zin buiten beschouwing, waarin de kandidaat de instructie krijgt een keuze te maken. In 9b wordt nogmaals gewezen op de keuze.

Bij 9d zou er sprake zijn van onduidelijke plaatsing van de 'gebruik' instructie. De examenmakers hebben dit hier nadrukkelijk opgenomen om te voorkomen dat de kandidaat aan het verzinnen gaat. Eigenlijk is dit overbodig, want de kandidaat behoort te weten dat bij de beantwoording van vragen in een examen gebruikgemaakt moet worden van de verstrekte informatie / de context van de opgave.

We hebben gekozen voor een volledige opsomming en het is aan de kandidaat om daar mee aan de gang te gaan. Een van de vaardigheden die een kandidaat moet bezitten, is het vermogen gegeven informatie op bruikbaarheid te beoordelen. Indien een van de informatiebronnen niet bruikbaar is, moet dit voor de kandidaat een signaal zijn dat hij de andere bronnen moet gebruiken.

De opmerking dat deze instructie ook bij b en c behoort, is onjuist. Zoals al aangegeven, behoort een kandidaat te weten dat bij de beantwoording van de vragen van een opgave, gebruik moet worden gemaakt van de context van de opgave.

Gezien de resultaten van de toets- en itemanalyse van het Cito, zijn de kandidaten, in tegenstelling tot de mening van de commentatoren hier prima toe in staat geweest.

Vraag 10

Uit de uitgebreide screening door Cito is duidelijk geworden dat het correctievoorschrift wel degelijk correct is. De examenmakers hebben door het gebruik van het begrip 'kan' slechts gevraagd naar een mogelijkheid en niet naar een noodzakelijkheid, zoals het commentaar lijkt te suggereren.

Bij deze opgave is gebruikgemaakt van Amerikaans bronnenmateriaal zoals een artikel van John Williamson waarin het onder andere gaat om het effect van rentebetalingen op de effectieve vraag. (<https://edisk.fandm.edu/min/IST-325-Ecuador/What-Washington-Means-by-Policy-Reform.pdf>)

Deze vraag is ook bij de VECON-vergadering aan de orde geweest, maar niet vanwege de door de commentatoren aangedragen argumenten. De VECON stelde de noodzaak van het noemen van de investeringen ter discussie met als argument dat er sprake is van een cp-situatie. Dit lijkt de examenmakers niet zonder meer juist omdat het nadrukkelijk gaat om het spaarsaldo waarin de investeringen opgenomen zijn.

Vraag 19

De examenmakers vragen niet naar een verklaring van frictiewerkloosheid, maar uitsluitend om in de verstrekte cijfers een indicatie te vinden van een verschil in de mate van frictiewerkloosheid. Het gaat hierbij niet om de betekenis van het begrip, maar om de operationalisering van het onderliggende idee van zoektijd / moeite / inspanning et cetera. Het is te doen gebruikelijk daarbij een termijn van 3 maanden te hanteren.

De informatie en de vraag zetten de leerling ook niet op het spoor dat de commentatoren kiezen, namelijk de beantwoording van de 'waarom' vraag.

De examenmakers geven ook met het woordje 'kan' in a aan dat het geen wet van Meden en Perzen is, maar dat er sprake is van een mogelijke indicatie.

CvE

Utrecht, 7 juni 2012.

Commentaar op het commentaar van het CvE

Opgave 3:

We zullen ons in eerste instantie richten op het gebruik van een “model” en op de definitie van het “voordeelbeginsel”.

Wij zijn ons heel goed bewust van het feit dat het in deze opgave gaat om een fictief land. Wij willen er echter wel op wijzen dat we dan nog niet van doen hebben met een model. Een model is een gesloten systeem van logische betrekkingen. Daar is hier absoluut geen sprake van. Zo moeten leerlingen gebruik maken van de Lorenz curve van de tertiaire inkomens. Hoe kunnen zij weten wat daar allemaal in is opgenomen als daar geen definitie van is gegeven? Hoe kunnen zij weten dat er in dit land blijkbaar wel gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten worden geleverd maar geen BTW wordt gevraagd?

Maar als we van deze kritiek afzien dan moeten we constateren dat het CvE helemaal niet heeft begrepen waar ons belangrijkste punt van kritiek op is gebaseerd. Wij maken bezwaar tegen de definitie van het voordeelbeginsel. Een beginsel duidt op een noodzakelijkheid, niet op een contingente correlatie. In het SCP wordt dan ook terecht niet gesproken over een profijtbeginsel waar de inkomstenbelasting aan zou voldoen, maar over het profijt dat de hogere inkomens zouden hebben van gratis of gesubsidieerde overheidsdiensten.

Vraag 10

Uw reactie gaat geheel voorbij aan onze principiële kritiek dat men geen vragen kan stellen wanneer er geen (in dit geval) macro-economisch model is gespecificeerd.

Verder hebben wij in ons commentaar helemaal niet gesuggereerd dat er een noodzakelijk verband moet zijn tussen de toename van de schulden en de afname van het spaarsaldo. We hebben ook heel goed begrepen dat de examenmakers vragen naar een mogelijke oorzaak. Wat we hebben gesteld is dat de mogelijkheid gegeven door het antwoordmodel niet voldoet. Het betalen van rente leidt in principe niet tot meer of minder sparen. Als de examenmakers echter vinden dat dat wel het geval is zullen ze dat in hun antwoordmodel moeten opnemen. Ze hadden dan moeten zeggen dat het negatieve effect van de betaling van rente op de bestedingen groter is dan het positieve effect van het ontvangen van rente. Als je dat er niet bij zegt kun je iedere betaling van diensten als negatief beschouwen voor de besparingen. De examenmakers hebben hier een macro probleem op een micro niveau opgelost. Dat is nu precies waar we onze leerlingen voor proberen te behoeden. Als een leerling zou zeggen dat het spaarsaldo afneemt omdat de mensen zoveel aan onderwijs besteden omdat ze graag hogerop willen hadden we het ook niet goed gevonden. Dan hadden we gezegd dat dat een beetje kort door de bocht is. We hadden dan gezegd dat je niets over het spaarsaldo kunt zeggen op grond van dit soort acties. Meer uitgeven door een groep mensen aan onderwijs kan op macro niveau van alles betekenen. Waarschijnlijk leidt het macro economisch overigens tot meer besparingen, omdat het nationaal inkomen stijgt.

Vraag 19

We geloven zeker dat de gegevens aanleiding kunnen zijn te denken dat er sprake is van meer frictiewerkloosheid in de VS. Alleen geloven wij dat er even zo goede redenen zijn te denken dat het tegenovergestelde waar is. En we hebben aangegeven dat door de jaren heen de examenmakers er ook wisselend over denken.